

3. Birmingham Mummer Play – 1862/ [ed. A. Helm, E. C. Caute] // Six Mummers Acts. – Leicestershire, The Guizer Press, 1967. – P. 8–13.
4. Chester Play – before 1788 / [ed. D. Broomhead] An Eighteenth Century Play from Chester// Roomer, 1982. – Vol. 2. – № 4/5. – P. 23–29.
5. Cornish Christmas Play – 1860/ [ed. W. Sanday]// Christmas Carols, Ancient and Modern. – London : Richard Beckley, 1833. – 191 p.
6. Cure at Bristol Fair – 1770// The Eccentricities of John Edwin. Comedian: Vol. 1. – London: J. Strahan, 1791. – P. 253–264.
7. Lutterworth St. George Play – 1865/ [ed. W. Kelly]// Notice Illustrative of the Drama and Other Popular Amusement. – London: John Russell Smith, 1865. – P. 51–56.
8. Northamptonshire Tander Mumming Fragments – 1851/ [ed. E. Sternberg]// The Dialect and Folk-Lore of Northamptonshire. – London : John Russell Smith, 1851. – P. 72, 183–185.
9. South Notts Plough Bullock Day Play – 1873/ [ed. C. Brown] // Notes about Notts. – Nottingham: T. Forman & Sons, 1874. – P. 83–85.
10. St. George and the Slasher – 1817/ [ed. J. Edwards]. – Oxford: Department of Western Manuscripts, Bodleian Library, 1817.
11. Words of the Ripon Sword Dance – 1920/ [ed. D. Kennedy]// Observations on the Sword Dance & Mummers' Play// Journal of the English Folk Dance Society, 2nd Series, 1930. – № 3. – P. 23–25.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК 811.111'42

О. М. Чміленко – аспірант Київського національного
лінгвістичного університету

Прагматика художньої комунікації: когнітивний аспект

*Роботу виконано на кафедрі англійської
філології факультету перекладачів КНЛУ*

Статтю присвячено розгляду когнітивних особливостей прагматичної настанови художнього тексту, який є результатом комунікативно-мовленнєвої діяльності. Здійснено спробу визначити художні концепти як один зі способів реалізації прагматичної настанови на рівні авторського задуму.

Ключові слова: художній текст, прагматика тексту, прагматична настанова, художній концепт.

Чміленко Е. Н. Прагматика художественной коммуникации: когнитивный аспект. В статье рассматриваются когнитивные особенности прагматической установки художественного текста, который является результатом коммуникативно-речевой деятельности. Делается попытка определить художественные концепты как один из способов реализации прагматической установки на уровне авторского замысла.

Ключевые слова: художественный текст, прагматика текста, прагматическая установка, художественный концепт.

Chmilenko O. M. Pragmatics of Fictional Communication: Cognitive Aspect. This article deals with a problem of cognitive features of the fictional text which is the result of the communicative activity. The author of the article intends to define the literary concepts as a way to implement the pragmatic directive at the level of author's intention.

Key words: fictional text, pragmatics of text, pragmatic directive, literary concept.

Постановка наукової проблеми та її значення. На думку дослідників (Л. Р. Безугла, Л. М. Мінкін, М. М. Полюжин, А. М. Приходько, І. С. Шевченко), із появою когнітивно-комунікативної парадигми в прагмалінгвістиці формується новий підхід – когнітивно-прагмалінгвістичний, який інтегрує комунікативні й когнітивні дослідження мови та відрізняється від комунікативно-прагматичного підходу вектором аналізу. У когнітивній прагмалінгвістиці мовленнєві акти вивчаються як комунікативний процес, який бере початок у ментальній сфері мовця, що уможливило зосередження на мис-

ленневих і мовленневих процесах у їх взаємозв'язку [2, 4]. У ролі одного зі способів людської комунікації як процесу в сучасних дослідженнях виступає текст як результат комунікативно-мовленневої діяльності [3; 4]. Текст повинен мати прагматичну визначеність, адже його творить автор, який не тільки аранжує вербальний матеріал для передачі певного змісту, а й виражає своє ставлення до висловленого [6, 191]. Саме когнітивна прагмалінгвістика уможливила дослідження інтенціональних аспектів мовної комунікації, які визначають акціональні аспекти, що вивчає комунікативна прагматика, передуючи їм. **Мета** статті – розглянути когнітивні особливості прагматичної настанови як складової частини прагматики художнього тексту. Відповідно до мети поставлено такі **завдання**: подати релевантне для цього дослідження поняття прагматичної настанови; виявити можливі способи втілення прагматичної настанови в художньому тексті; визначити художні концепти як один зі способів реалізації прагматичної настанови на рівні авторського задуму.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У сучасних лінгвістичних студіях простежується тенденція до дослідження не тільки прагматики слова (Е. С. Азнаурова), прагматики речення (Дж. Остін, Г. Г. Почепцов, Дж. Р. Серль), а й прагматики тексту (І. А. Бехта, Н. М. Влох, В. В. Куций, В. Л. Наер), у межах якого особливий інтерес являють собою розвідки з прагматики художнього тексту. Прагматика художнього тексту розглядається як така, що складається з власне прагматики тексту, прагматики адресанта й адресата, прагматичної настанови тексту, прагматичного змісту та запрограмованого прагматичного ефекту [4, 11; 7, 5]. Під прагматичною настановою художнього тексту розуміють усвідомлений намір адресанта повідомлення здійснити вплив на адресата [3, 151; 4, 12; 5, 27]. Під прагматичним впливом мають на увазі насамперед, управління поведінкою отримувача тексту в широкому сенсі слова. При цьому важливим є не стільки спонукання до безпосередньої мовної дії у відповідь, скільки опосередкований вплив, націлений на формування в адресата певних емоцій, ставлення, оцінок, установок, потрібних адресантові. Згодом ці установки повинні привести до організації такої поведінки адресата, на яку розраховує відправник, автор висловлювання.

Матеріальною формою вираження прагматичної настанови є текст, а основним її «провідником» – своєрідне використання мовних і стилістичних засобів національної мови, включаючи специфіку сюжетно-композиційної побудови мовленнєвого твору [1, 93].

Прагматична настанова впливає на характер мовного оформлення будь-якого тексту, безпосередньо пов'язана з реалізацією категорії суб'єктивної модальності, із семантичними категоріями інформативності, особливо з підтекстовою й концептуальною інформацією [3, 151].

Дослідження художнього тексту з позиції прагматичного аспекту комунікації виявляє в ньому багаторівневу комунікативну структуру, яка відображає складну систему зв'язків між автором-письменником і читачем, опосередковану, зазвичай, персонажами [4]. Персонажі літературного твору, або внутрішні комуніканти, виступають основними провідниками інтенції адресанта. Однією з особливостей художнього тексту як одиниці комунікації є його абсолютна антропоцентричність, яка і визначається взаємодією адресанта через систему створених ним дійових осіб з адресатом. Виокремлюють реальну комунікацію (автор – текст – читач) і зображувальну (фіктивну) – спілкування між персонажами [1, 97].

Першим етапом на шляху створення прагматики тексту є виникнення в автора бажання створити певний текст, тобто поява задуму. Задум поступово переходить в інтенцію.

Авторська інтенція полягає: у впливі на емоційний стан адресата, у розширенні інформованості адресата, у впливі на систему раціональної оцінки і спрямована на вираження художнього смислу.

Художній твір розглядають як результат певної послідовності акту вибору на різних рівнях або етапах його породження [1]: 1) на рівні первісного задуму, тобто вибору ідей і тем; 2) на рівні структурно-семантичної організації тексту, тобто вибору певного порядку розгортання тем й ідей (фабула, сюжет, композиція, матриця характерів); 3) на рівні словесного стилю (вибір мовних форм, виражальних засобів, їх комбінаторики тощо) Усі ці акти вибору, безперечно, взаємопов'язані, вони утворюють ієрархічно організовану систему, на кожен з елементів якої впливає авторський задум.

Авторський задум – змістовно-сміслові утворення, що склалося на основі творчого осмислення того фрагмента дійсності, який став предметом спілкування. Задум, який вербально втілений у художньому тексті, може реалізуватися у формі змістовно-концептуальної інформації тексту [3, 151]. З точки зору когнітивної лінгвістики, змістовно-концептуальна інформація тексту корелює з худож-

німи концептами як одиницями свідомості автора, які отримують своє втілення в художньому творі і передають авторське осмислення явищ дійсності, індивідуально-авторський світогляд, відображають світоглядні настанови автора.

Художні концепти мають певні специфічні ознаки порівняно з «нехудожніми» концептами, що розглядаються в ракурсі лінгвокультурології – концептами культури та когнітивної лінгвістики – мовними концептами. Відмінності художнього концепту від інших досліджує В. Г. Ніконовою. Вона виділяє чотири критерії розмежування: експлікація концепту, зміст концепту, обсяг концепту та історична мінливість концепту.

Художні концепти мають мовну репрезентацію (зазвичай експлікуються в художньому тексті такими одиницями мови, які об'єктивують певний образ), але кількість таких репрезентацій обмежена окремим художнім текстом або кількома творами одного автора, творчістю одного письменника або кількох авторів, одним літературним жанром або цілим напрямом, епохою тощо. Це багатовимірне й багатокомпонентне смислове утворення, що інкорпорує предметно-почуттєвий, образно-асоціативний і смисловий шари [9, 217].

Специфіка художніх концептів як одного із засобів реалізації прагматичної настанови автора на рівні задуму, втіленої в художньому творі, уможлиблює застосування запропонованого В. Г. Ніконовою методу поетико-когнітивного аналізу художніх текстів, що є синтезом різних методик літературознавчого та лінгвістичного аналізів художнього тексту, розглянутих крізь призму когнітивної парадигми [8].

Застосування методики поетико-когнітивного аналізу передбачає проведення дослідження у двох напрямках: 1) жанр – текст – мова, від загальної характеристики поетики автора до аналізу мови його творів; і 2) концепт – концептуальна схема – смисл, від розгляду функціонування мовних одиниць у трагедіях до реконструкції релевантних структур авторської свідомості і виявлення концептуальних пріоритетів письменника. Дослідження художніх творів у двох зазначених напрямках дає змогу перейти від аналізу мовних і мовленнєвих знаків (від того, що є експліцитним) до аналізу позначених концептів (до того, що залишається імпліцитним у мисленні автора й читача) [9, 217]. Методика поетико-когнітивного аналізу уможлиблює поетапну реконструкцію художніх концептів, яка може піддаватися певній адаптації залежно від жанру та особливостей художнього тексту.

Висновки й перспективи подальших досліджень Отже, під прагматикою тексту розуміємо аспект функціонування мовних одиниць, вибір яких зумовлюється інтенціями відправника тексту (адресанта), котрий урахує ситуативні умови акту спілкування та прийняті в певному функціональному стилі нормативні способи вживання мови. Однією з найважливіших складових частин прагматики тексту є прагматична настанова, яка притаманна художньому тексту й може бути визначена через вербальне втілення, використання стилістичних засобів, включно зі специфікою сюжетно-композиційної будови художнього тексту як реалізацією авторського задуму. Авторський задум реалізується у формі змістовно-концептуальної інформації тексту, яка корелює з художніми концептами. Саме запропонована В. Г. Ніконовою методика комплексного поетико-когнітивного аналізу художнього тексту надає можливість розкрити втілення проявів свідомості письменника в художніх концептах, які передано в матеріальній формі у його творах, а також уточнити прагматичну настанову художнього тексту.

Саме використання методики поетико-когнітивного аналізу для розкриття концептуального змісту художніх творів уможлиблює більш ґрунтовне вивчення такої складової частини прагматики художнього тексту, як прагматична настанова, що і є перспективним напрямом для подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Азнаурова Э. С. Прагматика художественного слова / Азнаурова Э. С. – Ташкент : Фан, 1988. – 121 с.
2. Безугла Л. Р. Когнітивно-прагматичні характеристики імпліцитних смислів у німецькомовному дискурсі : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. Р. Безугла. – К., 2009. – 38 с.
3. Бехта І. А. Прагманастанова художнього тексту і чинник адресата / І. А. Бехта // Лінгвістика : зб. наук. пр. – Луганськ : Альма-матер, 2011. – № 1 (22). – Ч. 1. – С. 151–158.
4. Влох Н. М. Прагматика художньої комунікації та її складові частини / Н. М. Влох // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2010. – № 9. – С. 11–15.
5. Левковская Н. А. Прагматическая установка текста и прагматическая установка адресанта / Н. А. Левковская // Коммуникативные единицы языка: стилистические, прагматические аспекты. – М. : МГЛУ, 1990. – С. 25–30.

6. Медникова Э. М. Прагматический аспект текста / Э. М. Медникова // Лингвистика текста : материалы науч. конф. Ч. 1. – М. : МГПИИЯ им. М. Горького, 1974. – С. 190–192.
7. Наер В. Л. Прагматика текста и ее составляющие / В. Л. Наер // Прагматика и стилистика : сб. науч. тр. Вып. 245. – М. : МГПИИЯ им. М. Горького, 1985. – С. 4–13.
8. Ніконова В. Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетико-когнітивний аналіз : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / В. Г. Ніконова. – К., 2008. – 34 с.
9. Ніконова В. Г. Поетико-когнітивний аналіз драматичного тексту: художній концепт / В. Г. Ніконова // Вісн. Дніпропетровського ун-ту. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2008. – Т. 16. № 11. – С. 215–220.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК 821.133

Н. С. Ярошко – аспірант Львівського національного університету імені Івана Франка

Витоки жіночого франкомовного художнього дискурсу (60–90 років ХХ століття)

*Роботу виконано на кафедрі французької філології
ЛНУ ім. І. Франка*

У статті проаналізовано основні етапи розвитку жіночого художнього дискурсу у Франції, окреслено еволюцію його жанрів та тем. Охарактеризовано сучасний стан цього дискурсу із урахуванням традицій та новаторства.

Ключові слова: дискурс, жіноче письмо, самодостатність, дивергентність.

Ярошко Н. С. Истоки женского франкоязычного художественного дискурса (60–90 годов ХХ столетия). В статье рассматриваются основные этапы развития женского художественного дискурса во Франции, эволюция его жанров и тем. Анализируется сегодняшнее состояние дискурса, принимая во внимание традиции и новшества.

Ключевые слова: дискурс, женское письмо, самодостаточность, дивергентность.

Iaroshko N. S. Origins of French Women Fiction Discourse (1960–1990). The article presents the principal stages of the development of women fiction discourse in France, as well as the evolution of its genres and themes. There is an analysis of its contemporary state taking into consideration traditions and novelties.

Key words: discourse, women writings, autonomy, divergence.

Постановка наукової проблеми та її значення. Жіночий франкомовний художній дискурс на сучасному етапі розвивається завдяки тривалим соціокультурним та ідеологічним змінам. Він є невід'ємною частиною літературно-філософського процесу Франції та джерелом мовних і стилістичних новацій. Із наукового погляду важливо дослідити його витоки, етапи становлення, риси схожості та відмінності з жіночим художнім дискурсом попередніх епох.

Мета статті – проаналізувати історичний контекст виникнення жіночого художнього дискурсу для кращого розуміння його природи, тематики та сучасних тенденцій. Основні завдання розвідки: виокремлення основних віх та персоналій історичного розвитку цього явища, а також окреслення еволюції його проблематики.

Опорою для такого діахронного аналізу стали роботи Е. Констанс «Працівниці літератури» [2], М. Мерсьє «Жіночий роман» [3], М. Рейд «Жінки у літературі» [4] та збірки наукових робіт «Введення в гендерні дослідження» за редакцією І. А. Жеребкіної [1].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Особливість жіночого художнього дискурсу не можна пов'язувати лише зі статтю. Доречніше говорити про цей дискурс як про сукупність творів, які відрізняються стилем, нарративними стратегіями, застосуванням образних засобів. Поняття жіночий художній дискурс дуже споріднене з поняттям жіноче письмо, яке, за свідченням М. Рейда, [15, 4], починає вживатися на початку 70-х рр. ХХ століття.